

עתיים ידועים שאין למלך לצאת חוצה, ואולי אותו יום ואותה שעה הוא מזמנים הידועים, ואין עליה אשמת דבר. ולזה דייק ואמר 'כדת מה לעשות במלכה ושתי'. *כי להיותה מלכה יש לה לחוש כמלך, ולזה אמר 'יודעי העתים', שיבקשו בעתים אותו עת מה היה. וזה מסכים גם כן לפירוש רז"ל שאמרו שהם בני יששכר, שאין בכל האומות מי שיודע במערכות השמים וכסיליהם כישראל, אליו המלך.

דכתיב²³ 'כי היא חכמתכם ובינתכם [לעיני העמים]. ולכל הפירושים שפירשו יתפרש אומרו 'כי כן דבר המלך', לתת טעם איך ולמה שואל המלך לחכמי ישראל, *לזה אמר 'כי כן דבר המלך' וכו'. ואומרו 'דת ודין' פירוש שכל מי שיודע דת, שהוא משפט כללי. או דין, *שיודע אפילו דין פרטי, דלפעמים יצטרך אליו המלך.

(טז) ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש.

כתיב 'מומכן' וקרינו 'ממוכן', רמז וטעם למה שאמרו חז"ל²⁴ 'למה נקרא שמו ממוכן *מוכן לפורענות, מוכן לפורענות ושתי', שעל ידו היתה תגורה. ידוע שכל האותיות הכפולות אתיא לדרשה, וגם כן כשאינה

כפולה והיא דגושה גם כן דרשינו. ולפי הדקדוק כל בג"ד כפ"ת דסמך ליה רפה בר וכו', ואם כן אם כתב ממוכן האות ו"ו סמוכה לאות כ' שהם מהאותיות בג"ד כפ"ת *המוכרח להיות רפויה, ואין אנו יכולים

23 דברים ד, ו. 24 עיין מהרש"א ח"א מגילה יב, ב ד"ה ויאמר ממוכן.

כי להיותה מלכה יש לה לחוש כמלך. ובוה יובן מה שהקדים תואר המלכות לשמה, ואמר 'במלכה ושתי' [ועיין בפי' יוסף לקח על מגילת אסתר דכשמוקדים שמה לתואר המלכות זה יורה שכל מלכותה הוא להיותה אשת המלך וכשיקדים תואר המלכות לשמה זה יורה על היותה בת מלך ותואר המלכות שייך לה בפני עצמה, גם לולא היתה אשת המלך, עכ"ל. ולזה יתבאר שאחשורוש עצמו הקדים לומר 'במלכה ושתי' שהוא עצמו מודה שתואר המלוכה שלה הוא מפאת היותה בת מלך ואף שמצד אחד זה לגרענותא שבשביל זה לא רצתה לבוא כי אמרה כי תואר המלכות יש לה גם בלעדיו, ולמה יכפה רצונו עליה אך מאידך גיסא יש בזה גם צד זכות להצילה ממות, כמש"כ רבינו אולי הוא עת ידוע שאין למלכים לצאת בו ולזאת מיאנה בשליחותו, וע"כ אינה מורדת במלכותו]. לזה אמר כי כן דבר המלך. נ' כוונתו ע"ד מ"ש קודם דאחר שעיקר רצונו לדעת שמא היה עת שאין למלך לצאת חוצה, לזה שאל בעצתם של חכמי ישראל יודעי העתים כי בפרט זה הודו כל העמים שהיא חכמתם ובינתם של ישראל כמו שאמרו בשבת (עה, א) על הכתוב (דברים ד, ו) 'כי היא חכמתכם ובינתם לעיני העמים' – 'איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות'. ואין בזה פחיתות כבוד לחכמי האומות כששואל מישראל דוקא, לא כן אם נאמר דבא אל חכמי ישראל לפסוק דינה לשבט או לחסד דלזה הרי גם חכמי האומות חושבים שיש להם ידיעה בזה ולמה יפנה דוקא אל חכמי ישראל. שיודע אפילו דין פרטי. דהיינו ידיעת העתים שהוא דין פרטי.

(טז) מוכן לפורענותו. דהיינו פורענות עצמו מה שנתלה לבסוף. המוכרח להיות רפוי. כשהיא סמוכה לו"ו.

לדרוש כי אם דרשה אחת, *עכשיו שכתב מוכן לפורענות ושתי ומוכן לפורענותו 'מומכן' היא דגושה, ודרשין כמו כפולה, והבן²⁵.

(טז-כא) ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש. כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה. והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף. אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. ונשמע פתגם המלך אשר יעשה בכל מלכותו כי רבה היא וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קטן. וייטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעשה המלך בדבר ממוכן.

יש לדעת *למה ידבר ממוכן הקטן שבכולם בראשונה. ועוד מהו אומרו 'לא על המלך לבדו עותה' וכו' דנראה שלא יספיק להמיתה אם עותה על המלך לבדו. ואחר האמת לא תתחייב המיתה *זולת בדבר הנוגע למלך, וכמעט דברי ממוכן אין להם הכנה. ונראה כי החכמים היושבים לפני המלך הרגישו מדברי המלך, שדעתו היא להציל את ושתי מן המיתה. ולזה היה מבקש יודעי

העתים, *ודקדק עוד לומר 'במלכה ושתי' ודרשו רז"ל²⁶ 'במלכה אף על פי שאינה ושתי' כו'. לזה נתחכמו לדונה בדין אחד *שכל הדתות יסכימו על המשפט. וזה יצא ראשונה מי יתחיל לגלות דעתו, אם היה מתחיל לדבר הגדול שבהם, או ימצא תואנה המלך שלא דנו אותה כמשפט. ומצד שהתחילו לדונה מהגדול, השאר חלקו לו כבוד ולא חלקו עליו. ומה גם כאשר ישאל

25 מאור החיים עמ' ק. 26 אסתר רבה ד, ה.

עכשיו שכתב ממוכן הוא דגושה. ר"ל ממוכן והוא תיבות 'מום כן' ואף דעתה אין אותיות כפולות דהרי הוי"ו נכנסה בין הממ"ן מ"מ כיון דהקרי הוא ממוכן דרשין גם הכפל אותיות. (טז-כא) למה ידבר ממוכן הקטן. שהוא נמנה אחרון בין שרי פרס ומדי (לעיל פסוק יד) וכ"ה בגמ' מגילה. זולת בדבר הנוגע למלך. ר"ל שכל חיוב מיתתה הוא רק בשביל שהיא מורדת במלכות אחשורוש ולא זולת. ודקדק עוד לומר במלכה ושתי. שהקדים תואר מלכותה לפני שמה וכמ"ש קודם. שכל הדתות יסכימו על המשפט. אחר שעיקר ביאתו של אחשורוש לחכמי ישראל דוקא הוא על צד ידיעת העתים ולא על ידיעת הדינים [כאשר לא מצאו לה זכות מצד העת] לזאת דנו דינה כשאר האומות שלא לעורר קנאתם וגם לצד שאם ידונו כדיני ישראל לבד ואומות העולם לא יסכימו לדין זה יבואו ויאמרו למלך שעוותו דינם.

ואומרו מלת 'וקצף' דהנה ידוע הוא דכאשר יגיע לאדם ביזוי וכדומה ויכול לנקום נקם ולהסיר הביזוי לא יתבעם, והכעס בא כל עוד אשר לא תשיג ידו לתקן. ולזה אמר לו 'וכדי בזיון וקצף' שאז אין יכולת בידו להסיר הביזיון וישאר הקצף.

או יאמר *דאז כאשר ימשך מזה בזיון למלכות, ויקצוף גם כן על השרים למה לא יעצוהו למנוע הביזיון, ולזה הם מודיעים אותו מעתה, כדי שלא תשאר עליהם אשמה. ובוה גם כן נתן טעם לדבריו, *למה טרח לבקש טעמים ודינים להמית ושתי כאמור, ולא היה לו לדונה אלא על המעשה אשר עשתה ולא על מה שמסתעף ממנו. ובמה שפירשתי יבוא על גכון, כי ירא לנפשו אם לא יגלה אוזן המלך כאשר יהיה הדבר וימשך בזיון למלך ואז יקצוף המלך עליהם, 'ויטב הדבר' כו', כי מלתא בטעמא קאמר.

*שבדיני ישראל בדיני נפשות מתחילין מן הצד, יאמר כי דנוה משפט מעוקל ויענישם. לזה התחיל ממוכן לדבר, הקטן שבכולם, ונתחכם לפסוק דינה באופן שאין מציאות לפטורה. ואמר 'לא על-המלך' כו', הנה הדבר מובן מאלי שעותה על המלך והמורד במלכות חייב מיתה. ולהיות דחשש ממוכן שתהיה איזה סברה דלהיותה מלכה אינו נחשב למרד, *כי גדול כבודה מכבודו, *ולזה אמר אחשורוש בדבריו 'כדת מה לעשות [במלכה ושתי]', לזה אמר 'לא על' כו', פירוש דאם לא היה המרד אלא מצד שנגעה בכבוד המלך, אז היה צד לפטור אותה מצד שהיא מלכה, אלא 'כי על כל [השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש]'. פירוש *דהפסידה מלכות אחשורוש, ומגיע קלון לכללות המלכות של אחשורוש. וחוזר הביזוי למלך, שיתבזה בפה כל העולם. וזה אמר 'וכדי בזיון וקצף'.

פרק ב

(י-יא) לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה
אשר לא תגיד. ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים
לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה.

קשה למה ציוה מרדכי לאסתר אשר לא 'עמה ומולדתה', דפשיטא דכאשר לא תגיד תגיד עמה ומולדתה. ועוד למה כפל לומר עמה מכל שכן מולדתה דאינו נודע.

שבדיני ישראל בד"נ מתחילין מן הצד. כמש"א בסנהדרין (לב, א) והטעם כמש"כ שם שאם יתחילו מן הגדול לא ירצו הקטנים לחלוק על דבריו. כי גדול כבודה מכבודו. שהרי ושתי בת מלך היתה, לא בן אחשורוש וכמו ששלחה לומר לו שהיה בן שומר הסוסים (מגילה יב, ב ע"ן שם ברש"י ד"ה אהורירא). ולזה אמר אחשורוש בדבריו וכו'. ר"ל שאחשורוש אמר 'מה לעשות במלכה ושתי' שהקדים תואר מלכותה לשמה שגם הוא הודה שגדולה היא ממנו, אמנם ממוכן אמר 'ושתי המלכה' [בפס' ט"ז וי"ז] הקדים שמה לפני תואר המלכות כאומר למלך לא כן כמו שאתה אומר אלא באמת אין היא ראויה לתואר המלוכה לולא שאתה בעלה ואתה המלך, ומעתה אין מקום לפטור אותה מצד ידיעת העתים שהרי אין לה ענין המלוכה לצד העתים והרי היא מורדת במלכות. דהפסידה מלכות אחשורוש. כשאמר לו יחוס אבותיה כנגד יחוסו בזה הפסידה מלכות אחשורוש לגמרי. דאז כאשר ימשך. ר"ל דאם לא יעשה בה משפט הרי בסופו של דבר ימשך מזה בזיון למלכות ואז יקצוף על השרים. למה מרדה. פי' למה טרח ממוכן.